

Er is een biografie verschenen van schrijver en wetenschapper Elias Canetti, die twee klassiekers op zijn naam heeft staan: *Het martyrium* en *Massa en macht*. Canetti probeerde de waarheid te vinden door afstand te nemen van de wereld. Ondertussen omringde hij zich wel met talrijke vriendinnen.

Door
Hans Renders

Elias Canetti wordt toegejuicht nadat hij de Nobelprijs voor literatuur in ontvangst heeft genomen.

Foto: AP

Sven Hanschek schreef biografie over Elias Canetti

Een spel met maskers

Elias Canetti (1905-1995) kan met recht een kosmopoliet genoemd worden. Hij werd geboren in Bulgarije, maar na de vroege dood van zijn vader woonde hij met zijn moeder en jongere broers in Manchester, Wenen, Zürich en Frankfurt. Tijdens de oorlog verbleef hij in Londen, en hij stierf in Zwitserland. Canetti studeerde sociologie, promoveerde in de scheikunde en kreeg (in 1981) de Nobelprijs voor literatuur. Dat laatste is op zichzelf al uitzonderlijk, maar nog opvallender bij de wetenschap dat Canetti in feite maar één roman geschreven heeft: *Die Blendung* (1935), in het Nederlands vertaald onder de titel *Het martyrium*. In dit bizarre verhaal over een zonderlinge bibliothecaris die zichzelf en zijn boeken uiteindelijk in brand steekt, gaat de hoofdpersoon Peter Kien er vanuit dat de waarheid pas gekend kan worden door afstand van de medemens te houden. Het dagelijks leven is immers een wirwar van leugens. Dat vond niet alleen Kien, maar ook zijn bedenker leefde daarmee. Een lastig uitgangspunt voor een biografie, maar Sven Hanschek heeft het toch aangedurf de klus te klaren. Vaak proberen biografieën een verband te zien tussen leven en werk, bij Canetti is dat een onzinnige exercitie. Niet alleen omdat Canetti uit weerzin tegen zijn toe-

komstige biografen veel van zijn papieren heeft vernietigd en een ander deel van zijn nalatenschap tot 2024 ontoegankelijk heeft verklaard, maar ook omdat hij zelf al zijn leven tot inzet van zijn werk maakte. Zonder overdrijving kunnen we zeggen dat zijn driedelige autobiografie, vol maskerades en humanistische experimenten, de kern van zijn oeuvre is. Ook al vond hij zelf dat de sociologische studie *Massa und Macht* (1960) zijn magnum opus was.

Hanschek heeft zo goed en zo kwaad als dat ging het leven van Canetti gereconstrueerd, maar belangrijker is dat hij veel aandacht heeft voor de dingen waarover de meester niet schreef. Zo is daar de geheimzinnige Veza Taubner, zijn eerste echtgenote. Canetti had de gewoonte om in cafés en koffiehuizen mensen te observeren om over hen te schrijven. Daarin ging hij ver, over hoe ze spraken, hoe ze hun jas ophingen en zo meer. 'Ik heb elke dag een aantal gezichten

nodig die ik nog niet ken'. Over zijn eigen vrouw lezen we in zijn autobiografie wel dat ze na een theatervoorstelling niet applaudiseerde, maar hij schreef er niet bij dat ze maar één arm had. Een vriend die zes jaar na Veza's dood in 1963 haar handicap in zijn memoires vermeldde, werd door Canetti in de ban gedaan.

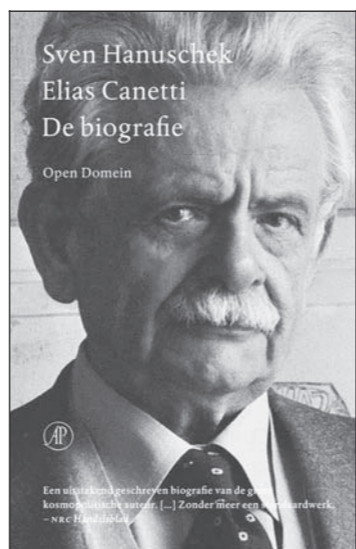
Maar ook het feit dat Veza Taubner zelf een schrijfster was, vind je bij Canetti nergens terug. Net als met die ontbrekende arm was dat voor iedereen zichtbaar, maar Canetti had zich nu eenmaal in het hoofd gezet dat zulks een geheim was.

We wisten al dat Canetti zich altijd met veel vriendinnen omringde. Niet zomaar vriendinnetjes, maar geliefdes waar hij jarenlange verhoudingen mee had. Hanschek toont aan dat Veza het niet alleen allemaal goed vond, maar deze relaties zelfs stimuleerde. Maar als zo'n vrouw haar man liefdesverdriet bezorgde? Dan was de boot aan!

Enkele van die vriendinnen komen in deze biografie uitgebreid aan bod. Zo ook voor ons nog bekende vrienden of collega's, zoals Isaak Babel, James Joyce, Karl Kraus, Hermann Broch, Thomas Mann, Frans Werfel, Stefan Zweig, Iris Murdoch (een van zijn minnaressen) en een hele serie Engelse critici, dichters en excentriekelingen die Canetti tijdens de oorlogsjaren heeft meegemaakt.

Na lezing van deze biografie lijkt het alsof Canetti niet zozeer op Peter Kien lijkt, maar op diens broer Georg. Deze in Parijs levende psychiater accepteerde de ziekten van zijn patiënten en gaat helemaal mee in hun waan en is telkens teleurgesteld als zijn gekken door hun gezinsgenen veranderen in doorsnee mensen. Canetti wachtte niet af hoe het de mensen verging die hij observeerde. Als hij genoeg materiaal had, werden ze onderdeel van zijn eigen mythe, van zijn bizarre opdracht om de waarheid te vinden door afstand van de wereld te nemen.

Boek: Elias Canetti. De biografie. Auteur: Sven Hanschek. Uitgeverij: De Arbeiderspers. Prijs: 49,95 euro (682 blz)

LITERAATUUR

Een levensbepalende liefde in Berlijn bij de Muur

Door Rudi Kamminga

De roman *Kwaaiie schapen* van Katja Lange-Müller (Oost-Berlijn 1951) vertelt het verhaal van de niet-ontkommerde liefde tussen Soja en Harry in West-Berlijn, eind jaren tachtig. Soja is pas gevlucht uit Oost-Berlijn. Hoe vrijgevochten ook, ze weet weinig richting aan haar leven te geven. Ze krijgt moeilijk contact, de mensen moeten een beetje lachen om haar naam – hoewel ze door haar moeder niet naar de gelijknamige bonensoort maar naar de heldhaftige partizane Soja Kosmodemjanskaja is ver-

noemd – en zien haar als een Ossie-kneusje. Harry is jong, aantrekkelijk én verslaafd. Dat laatste merkt Soja pas na een tijdje op. In eerste instantie valt ze voor zijn authentiek West-Berlijnse accent, zijn blauwe ogen en het woord 'snoezepoos' waarmee hij haar aanspreekt.

Het lezen van *Kwaaiie schapen* is als een sfeervolle stap in een tijdsmachine. Je bent even terug in West-Berlijn van kort voor 1989, in het in zichzelf gekeerde afvoertuig voor maatschappelijk 'afvalligen' dat de stad in die jaren óók was. En al maakt de schrijfster dit wereldje niet mooier dan hij was,

de toon wordt bepaald door de levendige, nuchtere en in de kern positieve blik van Soja, via wier terugblikkend perspectief we de gebeurtenissen meemaken. Ze is bijvoorbeeld niet het prototypische slachtoffer van een junk die misbruik probeert te maken van haar goede hart en portemonnee. Haar drama is meer dat Harry haar op afstand houdt en dat ze zich achteraf moet realiseren hoe klein de rol is geweest die ze in zijn leven heeft gespeeld.

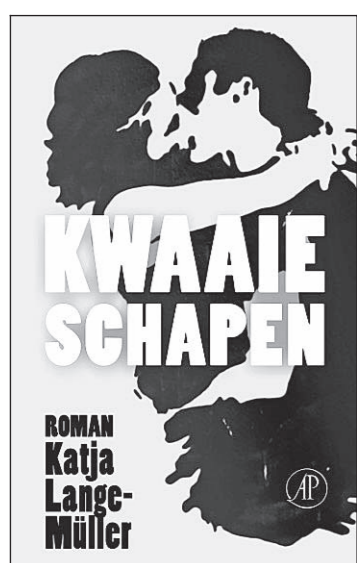
De titel *Kwaaiie schapen* verwijst naar een uitspraak van Harry die verbolgen is over een geheim dat zijn sociaal werker

over hem onthult (een geheim dat jammer genoeg ook op de achterflap van het boek wordt weggegeven). 'Zo krijg je zelfs een schaaap kwaad', mompelt Harry nadien. Hij ziet zichzelf, geheel passend in de toenmalige tijdgeest, als een onschuldig slachtoffer van een onrechtvaardige maatschappij.

Al doet de titel anders vermoeden, de historische en maatschappelijke omstandigheden, hoe ingrijpend ze ook zijn, vormen niet meer dan een functioneel decor voor een verhaal over de dingen die er voor Soja werkelijk toe doen. De kracht van de roman is dat ze invloedbaar maakt hoe le-

vensbepalend een grote liefde kan zijn en hoe kaal en vaal het leven is als deze verloren gaat. *Kwaaiie schapen* vertelt dit verhaal in een perfecte balans tussen levenslust en katterigheid, humor en melancholie.

Boek: Kwaaiie schapen. Auteur: Katja Lange-Müller. Vertaling uit het Duits: Els Snick. Uitgeverij: De Arbeiderspers. Prijs: 18,95 euro (173 blz.)

WERELDMUZIEK

Magdalena Troostmachien in Feerwerd

Volgende week zondag is in de serie Winterconcerten in de Jacobuskerk in Feerwerd een optreden van Magdalena Troostmachien. Dit Groningse duo bestaat uit Froukje Wijbenga op accordeon en Felix Cantineau op slagwerk. Zij geven een eigenzinnige draai aan wereldmuziek. Ze voegen klanken uit alle windstreken samen met eigen arrangementen en wissjes. Het resultaat is sfeervolle, tere muziek, afgewisseld met opzweepende melodien en improvisaties. Gastzangeres is de veelzijdige mezzosopraan Marie Hoogendam uit Zwolle, die een grote liefde heeft voor folksongs. Daarmee wordt het repertoire flink uitgebreid met Franse, Jiddische en Ierse liedjes. 25/1 om 15.30 uur. Toegang € 5, kinderen t/m 12 jaar gratis.

MUZIEK

Philip Cobb als solist bij Provinciale Brassband

Het is traditie dat de Provinciale Brassband Groningen op de 3^e zaterdag van januari in 't Kielzog in Hoogezand een nieuwjaarsconcert geeft. Dit jaar heeft de band Philip Cobb bereid gevonden als gastsolist op te treden. Cobb studeerde trompet aan de Guildhall School of Music and Drama. Hij heeft in alle belangrijke zalen in Engeland opgetreden, onder meer in de Royal Albert Hall in Londen. Drie jaar achtereen won hij de prestigieuze Harry Mortimer solocompetitie. Als solist van de Coby Band was hij ook winnaar van het 31ste Europese Brass Band Kampioenschap 2008 in het Noorse Stavanger. Onlangs is hij aangenomen als trompettist bij het London Symphony Orchestra. Aanvang: 20.00 uur; entree: € 12,50. Reserveren: 0595-422943.

CABARET

André Manuel over het verbod op genot

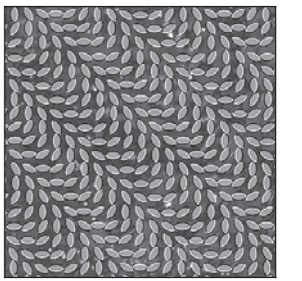
De leden van het actiecomité Christenen voor de Waarheid kunnen zich schrap zetten. André Manuel komt namelijk woensdag 21 januari naar De Oosterpoort in Groningen. De titel van zijn nieuwste programma *Voor God noch vaderland* spreekt boekdelen. Jacques J. d'Ancona typeerde hem eens als 'confronterend, hard en grof in zijn taalgebruik, schofferend, smerig, extreem, ordinaar soms, treiterend en bot'. Ditmaal richt de 'Twent zijn pijlen op het geloof, of dat nu de islam, het christendom of een ander isme is. Hij heeft het vooral over het wijdverspreide misbruik van de moraal. Over het verbod op genot. Maar eigenlijk neemt hij heel Nederland op de korrel. Aanvang: 20.15 uur. Entree: € 17,50. Reserveren: 050-3680368.

CD'S

Pop Animal Collective

Hun invloeden van freakfolk en sixties psychedelica delen ze met MGMT en Fleet Foxes. En net als de laatste hebben ze een voorliefde voor kristalheldere samenzang. Maar de wonderlijke muziek van Animal Collective laat zich net iets minder gemakkelijk plaatsen. Het geheel is opgebouwd uit uitgestrekte klanklandschappen, barokke synthesizers, galmende gitaareffecten en repeterende ritmische patronen. Hemels mooie popliedjes als *My Girls* en *Bluish* gaan er in als koek. En het contrast tussen machinale beats en Beach Boys-zang in *Summertime Clothes* is briljant in zijn eenvoud. Maar het negende studioalbum van de cultband uit Brooklyn kent ook minder toegankelijke momenten, met dwarse beats en alle kanten uitwaaiende vocalen, die niet altijd hout snijden of prettig in het gehoor liggen. (rb)

Animal Collective Merriweather Post Pavillion (Domino/Munich)

AntonyAnd The Johnsons

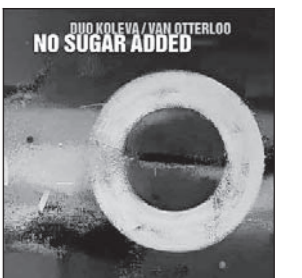
De androgyne Antony Hegarty groeide met *I Am A Bird Now* vier jaar geleden uit tot een even opmerkelijke als ontroerende wereldster. Het heeft even geduurd, maar na de eind vorig jaar verschenen mini-cd *Another World* is er nu de volwaardige opvolger, *The Crying Light*. Antony klinkt daarop vertrouwd verlangend en melancholiek. Ditmaal doet Antony geen beroep op beroemde gastvocalisten als Rufus Wainwright of Boy George. Het is vooral de vibrerende falset van de mannelijke diva die alle aandacht opeist. Pianoklanken en minimale orkestrale arrangementen kleuren de mistroostige stemmende schetsen waarin Antony naar hartenlust droomt over een betere wereld (*Another World*). *The Crying Light* is de welkome terugkeer van een kwetsbare en gevoelige paradijsvogel die zijn volslagen unieke geluid laat horen. Op 3 mei voor één optreden in het land (Eindhoven). (pvdh)

Antony And The Johnsons *The Crying Light* (Rough Trade/Konkurrent)

Jazz Koleva/Van Otterloo

Tijdens de ZomerJazzFietsTour brachten saxofonist Rutger van Otterloo en marimbaspeelster Tatiana Koleva in de intieme setting van het kerkje van Harkema al hun grensoverschrijdende muziek. Die loopt sterk uiteen, van hedendaags gecomponeerd tot Bulgaarse wereldmuziek. Overdonderend zijn twee nummers van Jacob ter Veldhuis met samples en invloeden uit de rock en hiphop. Vooral *White Flag*, rond het staccato relaas van een Amerikaanse marinier die in Irak een onschuldige vrouw doodde, is aangrijpend. Daartegenover staan twee ingetogen jazzstandards, die met de bezetting van saxofoon en de gloeiende marimba een eigen karakter krijgen. Met name Ellington's *The Single Petal Of A Rose* blijft heel mooi teer en open. (ip)

Duo Koleva/Van Otterloo *No Sugar Added* (NovaLinea)

Wereldmuziek Amsterdam Klezmer Band

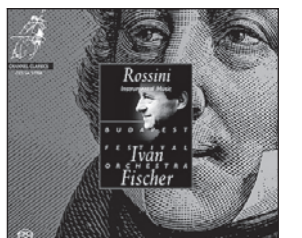
'Besmettelijk' of 'aanstekelijk' is de letterlijke vertaling van het Slavische woord 'zaraza'. Een geschikte albumtitel voor de Amsterdam Klezmer Band, want het Amsterdamse klezmermervius verspreidde zich al over grote delen van Europa. *Zaraza* bevat uitsluitend origineel werk. Daaronder veel instrumentale stukken, zoals het door trompettist Gijs Levelt geschreven openingsnummer *Bana*. Verder veelal Russische teksten én zowaar het Nederlandse *Op Een Goppe*, over het bandleven zelf: 'Wij zijn een band die altijd rockt / en nee, wij nemen geen genoeg / met wat voor routineklus dan ook / wij blijven zwegen'. En dat alles overgoten met een – inderdaad – buitengewoon aanstekelijk Balkansausje. *Zaraza* verscheen in november al in Oostenrijk en Duitsland. De Nederlandse presentatie is vanavond in Paradiso. (mg)

Amsterdam Klezmer Band *Zaraza* (Essay Recordings/Coast To Coast)

Klassiek Rossini

Ook al wordt er geen noot op gezongen, de Rossini-cd van het Budapest Festival Orchestra biedt alle genoegens waar de Italiaan zo rijk mee kon strooien. Twee ouvertures – *La Scala di Seta* en *Semiramide* – en vier in de marge van zijn operawerk geschreven concertstukjes sprankelen dat het een aard heeft. Er zitten zelden gehoorde snoepjes tussen, zoals de *Serenata per piccolo compresso*, een andante en variaties voor vier blazers en variaties voor klarinet, strijkkwartet en orkest. Ook een van de vroege serenades voor strijkers is van de partij en een stuk voor vier hoorns. Alles wordt superieur gespeeld. Het afwezige vocale element wordt overigens voortreffelijk gecompenseerd door de instrumentale solisten, dus soms wordt het bijna opera. (ph)

Rossini *Instrumental Music* (Channel Classics)

Met bijdragen van Rob Broere, Martin Groenewold, Peter van der Heide, Paul Herruer en Illand Pietersma.